

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ HAYVAN SEVGİSİ VE DUYARLILIKLARI ANIMAL LOVE AND SENSITIVITY OF CLASSROOM TEACHER CANDIDATES

Ceren UTKUGÜN¹

ÖZ: Bu araştırma sınıf öğretmeni adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıkları konusunda görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada öğretmen adaylarının hayvan sevgisine yönelik görüş ve deneyimleri ile hayvanlara duyarlılığı nasıl algıladıklarına odaklanıldığı için temel nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme türlerinden uygun örnekleme yöntemiyle seçilen Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim görmekte olan 67 sınıf öğretmeni adayından oluşmaktadır. Araştırmanın verileri 2019/2020 Bahar yarıyılı sonunda altı adet açık uçlu sorudan oluşan hayvan sevgisi ve duyarlılığı görüş formu kullanılarak dijital ortamda toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analizle çözümlenmiş, tablolar biçiminde sunulmuş, frekanslarla ifade edilmiş, öğretmen adaylarının görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; öğretmen adaylarının hayvanları sevdiği ve korumaya yönelik farkındalık sahibi oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının kendi hayatlarından örnekler vermeleri, hayvanların yaşam koşulları ile kendi yaşam koşullarını kıyaslayarak empati kurabilmeleri, hayvanların maruz kaldıkları bazı durumlar için “*Ne yazık ki, Çok yazık!*” gibi duygusal ifadeler kullanmaları, hayvan beslemenin zorlukları hakkında çoğunlukla olumlu ifadeler kullanmaları hayvan sevgisi ve duyarlılığına sahip olduklarını göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Sınıf eğitimi, Hayvan sevgisi, Duyarlılık, Öğretmen adayı.

ABSTRACT: This research was carried out to examine the opinions of class teacher candidates about animal love and sensitivities. In this research, a basic qualitative research approach was preferred because it focused on the views and experiences of teacher candidates for animal love and how they perceive animal sensitivity. The study group of the research consists of 67 primary school teacher candidates studying in the 4th grade of the Faculty of Education, who were selected by convenient sampling method, one of the criterion sampling types, from purposive sampling methods. The data of the research were collected digitally at the end of the 2019/2020 Spring semester by using the animal love and sensitivity opinion form consisting of six open-ended questions. The data of the study were collected digitally at the end of the 2019/2020 Spring semester using a questionnaire consisting of six open-ended questions. The data obtained were analyzed by descriptive analysis, presented in the form of tables, expressed with frequencies and supported by direct excerpts from the opinions of teacher candidates. The obtained data were analyzed according to the content analysis technique, the created themes and codes were tabulated by specifying their frequencies, and were supported by direct quotations from teacher candidates' opinions. According to the findings obtained as a result of the research, it was determined that the teacher candidates loved animals and had awareness of conservation. For some situations where animals are exposed, “unfortunately, it's a pity!” their use of emotional expressions such as their use of mostly positive expressions about the difficulties of feeding animals shows that they have animal love and sensitivity.

Keywords: Classroom education, love for animals, sensitivity, teacher candidate.

Bu makaleye atf vermek için:

Utkuğün, C. (2022). Sınıf öğretmeni adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıkları, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1515-1535

Cite this article as:

Utkuğün, C. (2022). Animal love and sensitivity of classroom teacher candidates. *Trakya Journal of Education*, 12(3), 1515-1535

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Afyonkarahisar, Türkiye, cerendemirdelen@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-5911-9175

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Considering the guiding side of classroom teachers on children; it is important that they have animal love and sensitivity. Teachers have an important role in raising individuals to be compassionate, aware of their responsibilities and sensitive as much as the curriculum and textbooks. Researching the animal love and sensitivities of classroom teacher candidates will contribute to shaping the education given especially in the area of sensitivity to the natural environment and protection of living things. It can also be a guide in developing positive attitudes towards animals in students and transforming them into behaviors.

Method

In this research, a basic qualitative research approach was preferred because it focused on the views and experiences of teacher candidates for animal love and how they perceive animal sensitivity. In this research, appropriate sampling from non-selective sampling types was used. The study group is a candidate for 67 classroom teachers who are studying in the 4th grade at the Faculty of Education. The data of the research were collected digitally at the end of spring semester 2019/2020 using a questionnaire consisting of six open-ended questions. The data obtained were analyzed by descriptive analysis, presented in the form of tables, expressed with frequencies and supported by direct excerpts from the opinions of teacher candidates.

Findings

In this research, which aims to determine the animal love and sensitivities of classroom teacher candidates, it was determined that teacher candidates love animals and have awareness to protect them. The fact that teacher candidates give examples of their own lives, empathize by comparing the living conditions of animals with their own living conditions, use emotional expressions for some situations in which animals are exposed, often use positive expressions about the difficulties of feeding animals indicates that they have animal love and sensitivity.

Discussion and Conclusion

The class teacher candidates stated that they have carried out a number of activities on nutrition and shelter in order to protect the stray animals living around them. According to Akıllı (2018); it should be taken into account that even the prevailing belief that humans are superior, conscious and more powerful beings in shaping nature than other species requires acting responsibly and protecting other species with the idea that they are in fact in need.

The classroom teacher candidates made explanations about the sensitivity of the people around them to animals with positive and negative examples. Stating that people are insensitive, the teacher candidates stated that the whole society should be made aware of the sad images they see in their environment and media. According to Hızarcı, Atılboz and Salman (2005), the long-term and effective solution in the development of positive attitudes towards animals will be possible with education. In order to gain this awareness, teachers must be conscious and supported by curriculums.

Teacher candidates emphasized basic sensitivity to improve the living conditions of stray animals; they repeated the concepts of consciousness, education, deterrent penalties, shelter and a container of food and a container of water. Teacher candidates describe stray animals not as "any being" or "worthless being"; it is understood that they see it as "individual" or "part of nature". In this context, the value of animals that are part of the natural environment by people who are another part of the natural environment can be considered as a precursor to the value of the environment, which is another part of the natural environment (Işın, 1995).

Teacher candidates emphasized psychological benefit, friendship, sense of responsibility, compassion, and sensitivity as the contribution of adopting a pet to their lives. 37% of teacher candidates expressed

emotionally that having a pet with the emphasis on love would not be a difficulty in their lives with words such as "love, pleasure, friend, family member, happiness, feeling incomplete in your absence". In Utkugün (2019)'s study of the sensitivity of primary school 3rd graders to animals, 25% of the students stated that pet ownership is not a difficulty, even if it is, a living creature's life is more valuable, and they explained it with emotional words such as "I feel sorry for the animals thrown out on the street, the animal's life is more precious, they are also alive, one of the family". Teacher candidates have concentrated on responsibility, inability to take time, having to leave alone, creating financial burdens, care, cleaning, seeking attention, getting sick, saying goodbye when they die and not being able to live the home environment as the challenges that animal ownership will create in their lives. It is seen that teacher candidates use emotional expressions such as "not being able to take the time, leaving them alone, having to say goodbye" in their difficulty statements. Selby, Rhoades & John (1981) reported that people who had never owned animals outweighed the negative characteristics of cats and dogs, while the emotional dimension of women's attitude towards animals was more weighted (Sarıal Kubilay, 2019).

Teacher candidates who find the curriculum sufficient and do not find it sufficient to create sensitivity to animals have proposed to carry out in-school and out-of-school activities based on the fact that animal love cannot be instilled with paper and pencil. Kepenekçi (2003)'s work to determine the current state of human rights and social responsibility education in schools shows that there is little place for social responsibility in life information and social studies textbooks, these topics are presented only at the level of knowledge and there are no activities that will allow students to actively participate in the course.

GİRİŞ

İnsanlar, Neolitik dönemde avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçerken çeşitli türlerde hayvanları evcilleştirmiştir. O dönemde insan ve hayvan ilişkisinin çoğunlukla ekonomik boyutta olduğu görülürken (Pointing, 2000; akt. Tamzok, Kük ve Çobanoğlu, 2013) günümüz koşullarında bu ilişkinin sevgi ve arkadaşlık, yalnızlığı paylaşma boyutu ön plana çıkmıştır (Tamzok, Kük ve Çobanoğlu, 2013). İnsanların özellikle kendilerini yakın hissettiği, destek bulduğu bir varlık olarak hayvanlar, her zaman onların hayatında bir yer edinmiş ve edinmeye de devam etmektedir (Kaya ve Bektaş, 2019). Aynı zamanda yapılan araştırmalarla hayvan destekli uygulamaların kişilerin bedensel ve ruhsal sağlığına katkıda bulunduğunun gösterilmesi, insan ile hayvan arasında çok boyutlu ilişkiye farklı bir boyut daha kazandırmıştır (Önal, Kışioğlu, Uskun ve Evcil, 2020).

İnsanlar doğada var oldukları günden itibaren yaşam mücadelesi verirken, kendisinden de başka canlıların yaşadığının da farkına varmış ve yaşadığı ortamı başka canlılarla paylaşmak zorunda kalmıştır (Koç, Altunçul ve Filoğlu, 2014). Daha çok insanların çıkarlarına dayanan insan-hayvan ilişkisi ilkçağlara kadar uzanmasına rağmen, hayvan hakları ve refahının önemi son yıllarda daha çok dile getirilmeye başlamıştır (Abanoz, 2008; Koç, Altunçul ve Filoğlu, 2014; Akbulut ve Çobanoğlu, 2020). İnsanlar önce kendi refahını sağlamış, daha sonra çevresinin bileşenlerinden olan hayvanların haklarını savunmaya başlamıştır. Günümüzde hangi toplumda olursa olsun hayvanların da hakları olduğu ve onların da saygı görmeye muhtaç olduğu yadsınmamaktadır (Abanoz, 2008; Akbulut ve Çobanoğlu, 2020). Hissedilebilen, acı çekebilen, üzülebilen ve sevinebilen hayvanların hakları birçok çağdaş ülkede yasalarla güvence altına alınmış olsa da oluşturulan yasaların kapsamı ve uygulanışı konusunda eleştiriler devam etmektedir. Yasalara aykırı muameleye maruz kalan ve hakkını savunma şansı olmayan hayvanların haklarını savunmak yine insanlara düşmektedir. Burada yasalar kadar öneme sahip bir başka konu ise insanların hayvanlara karşı beslediği duygu ve düşüncelerdir (Çalışkan, Aydın ve Aslenderen, 2014). Özellikle hayvan refahı ve insanların hayvanlara davranış biçimi dünyada sosyal, politik, etik ve bilimsel açıdan giderek önem kazanmaktadır (Gül ve Özay Köse, 2019).

İnsanlarla hayvanlar arasındaki ilişkide insanın çıkar beklemeden hayvanla bir sevgi bağı oluşturmasında çocuğun özel bir yeri bulunmaktadır (Ateş, 2005). Çocukların yaşamında hayvanların farklı bir yeri vardır. Çocuklar çevrelerini tanımaya başlamalarıyla hayvanlara karşı sevgi değerini kazanmaya başlarlar (Otmar ve Erdem, 2019). Hayvanlara yönelik sevgi ve duyarlılığın gelişmesinde uzun vadeli ve etkin çözüm elbette ki eğitim ile mümkün olabilmektedir (Hızarcı, Atılboz ve Salman, 2005). Çocuğun içinde bulunduğu çevre ve doğa hakkındaki algılarının şekillenmesinde eğitim belirleyici bir yer tutmaktadır. Eğitim; özellikle doğa sevgisi, hayvan sevgisi ve çevre korumacılığının kalıcı davranışlara ve yaşam biçimine dönüşmesinde etkili rol oynamaktadır (Atasoy ve Ertürk, 2008).

Çocuklarla hayvanlar arasında kurulan duygusal ilişki, çocuğun ilerleyen dönemlerdeki davranışlarına da etki etmektedir (Ateş, 2005). Çocuk evcil hayvana bir şeyler öğretmek kendisi de bir şeyler öğrenecektir. Böylece çocuk insan ilişkilerinin temeli olan sevmeyi ve sevilmeyi, korumayı, kendine yeten bağımsız bir birey olmayı öğrenmiş olacaktır (Koçkar, 2003; akt. Ateş, 2005). Evcil ya da sokaktaki bir hayvanı sevmek, beslemek, ilgilenmenin çocuğun ruhsal gelişimi ve hayal dünyasındaki katkıları ömür boyu yaşamına olumlu etkide bulunmaktadır (İç, 2003).

Alanyazında hayvan sevgisi ve duyarlılığı konusunda çocuklarla ilgili çok sayıda çalışma tespit edilmiştir. Çocukların hayvan sevgisi ve duyarlılıkları (Emre ve Erten, 2012; Güleş ve Özkan, 2013; Abdullah, 2015; Dolaştır Koyun, 2016; Uçar, 2017; Dedeoğlu ve Özen, 2017; Gül ve Özay Köse, 2019; Utkugün, 2020), hayvan kullanılan çocuk edebiyatı eserlerinin analizi (Akşehirli, 2011; Uğurlu, 2013; Şimşek, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Çaya, 2015; Otmar ve Erdem, 2019; Çokanlı ve Özer, 2019), hayvan beslemenin davranışlara etkisi (Ateş, 2005; Çalışkan, Aydın ve Aslander, 2015; Arıkan, Bakır ve Özden, 2019; Kaya ve Bektaş, 2019) konusunda çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Çevre eğitime yönelik araştırmaların bazılarında ise alt tema olarak hayvan sevgisi ve duyarlılığı boyutu şeklinde yer almıştır (Hızarcı, Atılboz ve Salman, 2005; Yörükoğlu, 2008; Yavuz ve Balkan Kıyıcı, 2012; Özsoy, 2012; Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013; Birinci, 2013; Önder, 2015; Kahyaoğlu, 2015; Uyanık, 2017; Güzelyurt ve Özkan, 2019; Köşker, 2019; Köksal ve Gelebek, 2019). Öğretmen ve öğretmen adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıkları, çevre ve doğa eğitimi ile fen eğitimi çalışmaları içinde alt tema olarak yer almasına rağmen (Şimşekli, 2001; Parlakyıldız ve Aydın, 2004; Kahyaoğlu, Daban ve Yangın, 2008; Ulusoy, 2008; Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010; Özbek ve Sığırtmaç, 2011; Gürbüz, Çakmak ve Derman, 2012; Özgen, 2012; Kılıç ve Dervişoğlu, 2013; Öztürk, 2013; Aksan ve Çeliker, 2013; Özata Yücel ve Özkan, 2014; Özata Yücel ve Özkan, 2014; Ahi ve Özsoy, 2015; Oğurlu, 2016; Doğan, Yalçın ve Simsar, 2017; Alabay, 2017; Arık ve Yılmaz, 2017; Uysal, 2018; Kayalı, 2018; Fettahoğlu, 2018; Bozdemir ve Faiz, 2018; Karaismailoğlu, 2018; Akyol ve Birinci Konur, 2018; Yiğitkaya, 2019; Kanat, 2020) öğretmenler veya öğretmen adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıkları ile ilgili doğrudan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

İlkokul öğretim programlarında hayvan sevgisi ve duyarlılığına ilişkin kazanımlar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (2018) ve İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı (2018) içerisinde yer almaktadır. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda Hayvan sevgisi ve hayvanlara duyarlılıkla ilgili kazanımlar 1, 2 ve 3. sınıf düzeyinde "*Doğada Hayat*" ünitesi içinde yer almaktadır. Bu ünitelerde "*Yakın çevresinde bulunan hayvanları gözlemler, yakın çevresinde bulunan hayvanları korumaya özen gösterir, hayvanların yaşamaları için gerekli olan şartları karşılaştırır, hayvan beslemenin önemini fark eder, insan yaşamı açısından hayvanların önemini kavrar*" şeklinde yer alan kazanımlar hayvan sevgisine ve hayvanlara duyarlılığa vurgu yapmaktadır (MEB, 2018). İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında ise Hak, Özgürlük ve Sorumluluk ünitesi içerisinde "*İnsan olma sorumluluğunu taşımanın yollarını açıklar*" kazanımı açıklamasında "*İnsanın kendisine, ailesine, arkadaşlarına, diğer insanlara, doğaya, çevreye, hayvanlara ve insanlığın ortak mirasına karşı sorumluluklarına yer verilir.*" şeklinde insanların hayvanlara karşı sorumluluğuna yer verilmektedir.

Çocukların erken yaşlarından itibaren uzun bir süreci beraber geçirecekleri sınıf öğretmenlerinin yol gösterici tarafı göz önünde bulundurulduğunda; öğretmenlerin hayvan sevgisi ve duyarlılığına sahip olmaları önem taşımaktadır. Bireylerin merhametli, sorumluluklarının bilincinde ve duyarlılık sahibi olarak yetiştirilmelerinde ve eğitim öğretim yolu ile bu özelliklerin kazandırılmasında, öğretim programları ve ders kitapları kadar, hatta belki de en önemli rol öğretmenlere düşmektedir. Kumbasar (2011)'e göre; eğitimde duyuşsal boyutun göz ardı edilmesi, bireylerin sahip olduğu potansiyelin yadsınmasına sebep olacaktır. Çocukların temel bilgi ve becerileri kazandığı, sahip oldukları tutum ve değerlerinin şekillendiği ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri toplumu geliştirmek ve zenginleştirmek için çok yönlü sorumluluklara sahiptir. Bu işlevleri göz önünde bulundurulduğunda sınıf öğretmenlerinin geleceğin her bakımdan donanımlı vatandaşlarını yetiştirmede katkısı ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2003). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda öğretmen adayları hem öğrenci olmaları hem de geleceğin öğretmeni olma ölçütünü karşılayabildiğinden bu örneklem grubunda yapılan çalışmalar çokça tercih edilmektedir. Sınıf öğretmeni adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıklarının araştırılması ve mevcut durumun ortaya konulması, özellikle doğal çevreye duyarlılık ve canlıların korunması noktasında verilen eğitimin şekillenmesine katkı sağlayarak, öğrencilerinde hayvanlara

yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesinde yol gösterici olabilir. Buradan hareketle çalışmanın amacı, sınıf öğretmeni adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıklarını belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, temel nitel araştırma yaklaşımına göre desenlenmiştir. Nitel araştırmalar insanların kurmuş olduğu dünyayı, deneyimlerini ve bu deneyimlere nasıl anlam yüklediklerinin belirlenmesi açısından önemlidir (Glesne, 2013). Yıldırım ve Şimşek (2018)'e göre nitel araştırma; algıların ve olguların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır. Temel nitel araştırmaları yürüten araştırmacılar insanların yaşamlarını nasıl yorumladığıyla, içinde yaşadıkları dünyayı nasıl yapılandırdıklarıyla ve deneyimlerine ne anlam kattıklarıyla ilgilenirler (Merriam, 2018). Bu çalışmada öğretmen adaylarının hayvan sevgisine yönelik görüş ve deneyimleri ile hayvanlara duyarlılığı nasıl algıladıklarına odaklanıldığı için temel nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, Eğitim Fakültesinde 4. sınıfta öğrenim görmekte olan 47 kadın, 20 erkek toplam 67 sınıf öğretmeni adaydır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırma sorularını en iyi şekilde cevaplandırmaya imkân tanıyacak ve en verimli ilişkileri kurabilecek katılımcıları seçmek için kullanılan amaçlı örnekleme (Maxwell, 2018) daha derinlemesine araştırma yapılabilmesi için bilgi zengini durumlar seçilmektedir. Patton'a göre (2018) bilgi açısından zengin durumlar, araştırmacının mümkün olduğunca fazla bilgi elde edebileceği durumlardır. Ölçüt örnekleme önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışmasıdır. Bu çalışmada çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının belirlenmesindeki ölçüt; mesleki alan bilgisi ve öğretmenlik meslek derslerini önceki sınıf düzeylerinde almalarından dolayı 4. sınıfta öğrenim görmekte olmaktır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından 49'u evde hayvan beslemediğini, 18'i evde hayvan beslediğini belirtmişlerdir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen, altı açık uçlu sorudan oluşan hayvan sevgisi ve duyarlılığı görüş formu kullanılmıştır. Hazırlanan görüş formu araştırmada iç geçerliliği sağlamak üzere uzman görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanından gelen dönütlere göre soruların anlaşılabilirliği ve araştırma konusunu kapsayıcılığıyla ilgili gerekli düzeltmeler yapılarak son hali verilmiştir. Dokümanlardan oluşmuş yazılı belgeleri veri toplama aracı olarak kullanmanın amacı, çeşitli kavramların/olayların katılımcılar için ne anlama geldiğini belirlemek ve sosyal durumların katılımcılara nasıl görüldüğüne dair ayrıntılı kanıt elde etmektir (Bogdan ve Biklen, 2007). Bu nedenle çalışmaya katılan öğretmen adaylarının kendilerini rahat ifade edebilmeleri ve görüşlerini detaylı bir şekilde yazabilmeleri için yazılı görüş formu tercih edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri 2019/2020 eğitim öğretim dönemi bahar yarıyılı sonunda araştırmaya gönüllü olarak katılan 67 öğretmen adayından dijital ortamda toplanmıştır. Bu çalışmada toplanan veriler betimsel analizle çözümlenmiş, elde edilen veriler tablolar biçiminde sunulmuş, frekanslarla ifade edilmiştir. Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Uygulanan form önce birden altmış yediye kadar numaralandırılmış, daha sonra verilen yanıtlar araştırmacı tarafından tek tek okunarak soruların altında oluşturulan yeni kodlarla özetlenip yorumlanmıştır. Bu noktada Miles ve Huberman (1994) tarafından ifade edilen 3 aşama takip edilmiştir: (1) Verilerin azaltılması, (2) Verilerin sunulması, (3) Elde edilen sonuçların biçimlendirilmesi.

Oluşturulan temalar ve kodlar tablolarda gösterilmiş ve frekansları belirtilmiştir. Katılımcıların görüşlerini özetleyen bazı cümleler doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Verilerin sunumunda alıntı seçimi için çarpıcılık (farklı görüş), açıklayıcılık (temaya uygunluk), çeşitlilik ve uç örnekler ölçütleri dikkate alınmıştır. Bulguların sunumunda etik kurallar gereği katılımcı gizliliğini korumak amacıyla öğretmen adayları ÖAE1, ÖAK2.. şeklinde belirlenen kısaltmalar ile adlandırılmıştır. Geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından veriler kodlanmış ve Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülüne [$\text{Güvenilirlik} = (\text{Görüş birliği} / \text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}) * 100$] göre uyuşum yüzdesi hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda araştırmacının güvenilirliği [$= (79 / 79 + 10) * 100$] %89 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Bu çalışmadan elde edilen sonuç, güvenilir kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada araştırma etiği ilkeleri gözetilmiş olup gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Etik kurul izni kapsamında; (Afyon Kocatepe Üniversitesi), (18.09.2020 tarih ve 8 no'lu toplantı), (2020/159) sayılı belge alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmaya katılan öğretmen adaylarının konu ile ilgili görüşlerinden elde edilen veriler temalar, kodlar ve frekanslar şeklinde tablolaştırılarak yorumlanmış, öğretmen adayı görüşleri doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çevrelerindeki Hayvanları Korumak İçin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar ve Önerileri

“Çevrenizde yaşayan sokak hayvanlarını korumak için neler yapıyorsunuz? Bu konuda neler yapılabileceğine dair önerileriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin öğretmen adayı görüşleri analiz edilmiş; temalar, temalar altında yapılan kavramsal kodlamalar ve kodlamaların kullanım sıklığı Tablo 1 ve Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Öğretmen adaylarının çevrelerindeki hayvanları korumak için gerçekleştirdikleri uygulamalar

Temalar	Kodlar	f
Besleme	Kapı önü/bahçe/sokak/yiyecek/yemek artığı ve su bırakmak	52
	Kuşlar için pencere/balkon/bahçeye susam, ekmek kırıntısı, su koymak	8
	Apartmanca, apartmanın önüne belli aralıklarla su ve mama bırakmak	3
	Çantada sokak hayvanları için mama taşımak	2
	Bazı projeler kapsamında sokak hayvanları için mama- su/yiyecek dağıtmak	2
Barınma	Sokak hayvanlarını soğuktan ve sıcaktan korumak için barınak yapmak/almak/yapımına yardımcı olmak	5
	Sosyal sorumluluk projesi kapsamında mama evleri/kulübeler almak/yapıp sokak hayvanlarının yoğun olduğu bölgelere koymak	3
	Sokaktaki hayvanların bina içine girebilmesi için kapıyı açık bırakmak	2
	Soğuk zeminde uyumamaları için battaniye/karton parçaları koymak	2
	Plastik şişelerden kuş yuvası yapmak	1
Güvenlik	Zarar verenleri/şiddet gösterenleri uyarmak/engellemek	5
	Zor durumda kalan bir hayvana yardım etmek	3
	Yere sakız atmamak/ atanları uyarmak	2
	Çöpe keskin unsurlar atarken zarar vermeyecek şekilde sararak atmak	2
	Hayvanları korumak adına yapılacak etkinliklere destek vermek	2
	Arabaya binmeden etrafını kontrol etmek	1
	Yaralı olarak görülen hayvanları veterinerine götürmek	1
Sevgi-ilgi gösterme	Her fırsatta onlarla konuşup ilgilenmek/sevmek	11
	Sevgi ve bakım konusunda özen göstermek	3
	Korktukları zamanlarda onları sakinleştirmek için başlarını okşamak	1

Öğretmen adaylarının 59'u (%88) çevrelerinde yaşayan sokak hayvanlarını korumak için etkinlikler yaptıklarını belirtirken, 8 öğretmen adayı ise hiçbir etkinlik yapmadığını ifade etmiştir. Tablo 1'de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının “Çevrenizde yaşayan sokak hayvanlarını korumak için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların analizi sonucunda beslenme, barınma, güvenlik, sevgi-ilgi gösterme olmak üzere dört tema belirlenmiştir. Bu dört tema içerisinde en çok vurgulanan tema hayvanların yaşamı için hayati öneme sahip olan beslenme teması olmuştur.

Öğretmen adayları sokak hayvanlarının mama ve su ihtiyaçlarını karşıladıklarını şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

ÖAK14 “...Yemek artıklarını rahatça yiyebilecekleri kaplara koyup insanlar tarafından zarar görmeden yiyebilecekleri yerlere bırakıyorum. Temiz suyu da aynı şekilde yapıyorum.”

ÖAK15 “...Onlar için ayrı mama almasam da artan yemeklerimizi çöpe atmaktansa sokak hayvanlarına veriyorum.”

ÖAK57 “...Pandemiden dolayı sürekli evde olduğumuz için onlara karşı biraz daha duyarlı hale geldim. Sitenin bahçesine her gün yemek koymaya çalışıyorum, yemek koyamasam bile her gün sularını mutlaka koyuyorum.”

Öğretmen adayları barınma ihtiyaçları noktasında kulübeler yapmak, karton ve battaniye hazırlamak gibi etkinliklerle sokak hayvanlarına soğuk ve sıcak günlerde yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Güvenliklerini sağlamak için ise zarar verenleri uyardıklarını, zor durumda bir hayvan gördüklerinde yardım ettiklerini, onlara zarar verecek şekilde çöp dahi atmadıklarını ifade etmişlerdir. Sevgi ilgi gösterme temasında ise sokak hayvanlarının beslenme, barınma ve güvenlik kadar sevgiye de ihtiyaçları olduğunu belirten öğretmen adayları; sokak hayvanları ile konuşup ilgilendiklerini, başlarını okşadıklarını açıklamışlardır. Bu konuda bir öğretmen adayı sokak hayvanlarının sevgi ihtiyaçlarını bir anısı ile açıklamıştır.

ÖAE64 “Genelde çevremde gördüğüm sokak hayvanlarını gider severim, okşarım, başlarını kaşırım. Çünkü bu dünyada insanlığın kurtuluşunu gösterebilecek tek gösterge sevgidir. Sevgiyle yapılan her iş başarı getirir. Sokak hayvanlarını da sevmek çok zor olmamalı. Mesela bir keresinde kışın sokakta yürürken küçük bir yavru köpeğin soğuktan titrediğini görmüştüm ve eğilip sevmeye başladım. Baktım çok titriyor boynumdaki atkıyı çıkardım ve köpeği kucağıma alarak atkıya sardım. Sonra sokakta belediyenin yaptığı köpek kulübesini gördüm ve atkıyla birlikte onu içine koydum. Köpeğin başında biraz bekledim ve uyuduğunu gördüm. Benim o gün bir adet atkım gitmiş olabilir ancak o köpeğin titremediğini görmek benim içimi daha çok ısıttı. Hayvanları korumak, sevmek için büyük şeyler yapmamıza gerek yok. Sadece o an yanlarında olup başlarını okşamak bile güzel bir histir. Aslında orda sevilen sokakta gördüğümüz köpek değil kendi insani değerimiz.”

Öğretmen adaylarının “Çevrenizdeki sokak hayvanlarını korumak için neler yapılabilir?” sorusuna ilişkin önerilerinin analizi sonucunda besleme, barınma, sağlık ve güvenliklerini sağlama ile bilinç oluşturma temaları oluşturulmuş; temalar, kodlar ve frekanslar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Öğretmen adaylarının çevrelerinde yaşayan hayvanları korumak için gerçekleştirilebilecek uygulamalara ilişkin önerileri

Temalar	Kodlar	f
Beslenmelerini Sağlama	Çöp kenarlarına/evlerin önüne/sokaklarda yiyecek ve su bulundurmak	13
	Marketten mama satın alıp hayvanlara dağıtmak	3
	Besin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına düzenli çalışmalar yapmak	1
	Pencere kenarına bir kap su, eklemek kırıntıları ıslatıp koymak	1
	Barınaklara yiyecek yardımları yapmak	1
Barınmalarını Sağlama	Sokak hayvanları için barınak/kulübe/yuvalar yapmak	14
	Kuşların ıslanmamaları için ağaç dallarına şemsiye yerleştirmek	1
	Yapılan kulübelerde yalıtım kullanılarak sıcak kalmasını sağlamak	1
	Hayvan barınaklarının sayısı arttırmak	1
	Hayvan barınaklarının iyileştirilmesi için çalışmalar yapmak	1
Bilinç Oluşturma	Hayvan barınaklarını ziyaret etmek	1
	İnsanlar bilinçlendirmek/farkındalıkları arttırmak	4
	Çocuk eğitiminde hayvanlara karşı duyarlılık oluşturmak/bilinçlendirmek	3
	İnsanlara hayvanları besleyin demektense hayvan sevgisi aşılacak	2
	Hayvanlara karşı yardım yapılmasa bile gülümseyip başları okşamak	2
İnsanları sosyal medya üzerinden bilinçlendirmek	1	
Bilinç Oluşturma	Vakıf ve belediyelerle iletişime geçerek/mahalle örgütleri kurarak bakımlarını, yiyecek ihtiyaçlarını karşılayacak ekipler kurmak	4

	Hayvanlarla ilgili yasa çıkartmak ve cezai işlem uygulamak	2
	Muhtaç hayvanları sahiplenmek	2
Sağlık ve Güvenliklerini Sağlama	Hayvanları besleyen ve koruyan toplulukları arttırmak	1
	Hayvanları kısırlaştırmak	1
	Hasta olan sokak hayvanlarının tedavilerini yaptırmak	1
	Güvenli bir ortam oluşturmak	1
	Arabayı çalıştırmadan önce altında hayvan olup olmadığını kontrol etmek	1
	Hayvanlara verilen yemek artıkları ve yemekleri kontrol etmek	1
	Kış aylarında üşüyen kedi ve köpekleri eve almak	1
	İnsanları muhtaç hayvanları sahiplenmeye teşvik etmek	1

Tablo 2’de görüldüğü üzere öğretmen adayları beslenme temasında yemek artıkları, mama, su, mama evleri ile hayvanların beslenmeleri için projeler geliştirmek ve barınaklara yardım yapmak vurgusunda bulunmuşlardır. Barınma imkanı sağlama temasında sokaklara kulübeler yapmak, bu kulübelerin yalıtımlarını sağlamak, hayvan barınaklarının sayısını ve imkanlarını arttırmak gibi önerilerde birleşmişlerdir. Öğretmen adayları bilinç oluşturma temasında; insanların bilinçlendirilmesi, çocuk eğitiminde hayvanlara duyarlılık oluşturmak gerektiğini ifade etmişler; sağlık ve güvenliklerini sağlama temasında ise vakıf ve belediyelerle birlikte hareket etmek, hayvanları koruyucu yasalar çıkartmak ve zarar verenlere cezai işlem uygulamak, muhtaç hayvanları tedavi ettirmek, sahiplenmek gibi önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmen adaylarının öneri ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

ÖAK11 “...Toplum farkındalığı artırılmalı özellikle küçük yaşlardan itibaren etkili şekilde bilinçlendirmeler yapılmalıdır. Örneğin; İlkokulda dersi anlatmak yerine hayvan barınaklarını götürerek çocukların kendilerinin fark etmesi sağlanmalıdır.”

ÖAK40 “...Çocuk eğitiminde hayvanlara karşı duyarlılık oluşturmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Yeni nesillere bu duyarlılığı kazandırırsak ileride hayvan dostlarımız daha güvenli bir çevrede yaşayabilirler.”

ÖAE55. “...İnsanlar bu konuda bilinçlendirilmeli ve herkes kafasına göre bütün yemekleri koymamalı, çünkü bazı yemekler baharatlı oluyor bu onların sindirim sistemine zarar veriyor. Bunun belli bir gözetim altında olması gerekli ve belirli kişiler tarafından kontrol edilmeli.”

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çevrelerindeki İnsanların Hayvanlara Duyarlılık Durumlarına İlişkin Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Çevrenizde yaşayan insanların hayvanlara karşı duyarlılığı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda insanlar hayvanlara duyarlı, insanlar hayvanlara duyarlı değil ve kararsız temaları oluşturulmuştur. Öğretmen adaylarının %56’sı (38 öğretmen adayı) çevresinde yaşayan insanların hayvanlara karşı duyarlı olduğu konusunda görüş belirtirken; bu öğretmen adaylarının %42’si (16 öğretmen adayı) “ama, fakat, ne yazık ki, maalesef” gibi kelimelerle diğer insanları duyarlı bulmadıklarını açıklamışlardır. Öğretmen adaylarının %37’si (25 öğretmen adayı) çevresindeki insanların hayvanlara karşı duyarsız olduklarını örneklerle açıklamış, %6’sı ise (4 öğretmen adayı) çevrelerinde hem duyarlı hem de duyarsız insanların bulunduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları duyarlılık ölçütü olarak hem olumlu hem de olumsuz anlamda beslemek, zarar vermek/korumak, sevmek/ilgi göstermek kelimelerini vurgulamışlardır. Öğretmen adaylarının çevrelerinde yaşayan insanların hayvanlara duyarlılıkları hakkında görüşleri Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3.

Öğretmen adaylarının çevrelerinde yaşayan insanların hayvanlara duyarlılıkları hakkında görüşleri

Temalar	Kodlar	f
İnsanlar hayvanlara duyarlı	Çevremdeki insanlar/ailem/ben sokak hayvanlarını besliyor(uz).	28
	Çevremdeki insanlar/ailem/ben hayvanlara zarar vermez/zarar verenleri uyarır/hayvanları korur(uz).	19
	Çevremdeki insanlar/ailem/ben hayvanlara sevgi/şefkat/ilgi gösterir(iz).	17
	Çevremdeki insanlar besledikleri/sahiplendikleri evcil hayvanları sayesinde sokak hayvanları ile bağ kurmuş durumdadır.	8
	Çevremdeki insanlar/ailem sokak hayvanlarının barındıkları yerler için konfor sağlar.	6
	Çevremdeki insanlar çocuklarına hayvan sevgisi/duyarlılık aşıyor.	5

	Çevremdeki insanlar/ailem/ben tıbbi yardım gerekiyorsa tedavi ettirir/veterinere götürür.	3
	Duyarlı insanların sayısı gün geçtikçe artıyor.	1
	Onların yaşamlarına saygı duymayan/zarar veren ve şiddete varacak davranışlarda bulunan birçok insan var.	16
	Çoğu insan bir hayvan gördüğünde yanından geçip gidiyor/ ilgilenmiyor/ duyarsız kalıyor.	12
	Hayvanlara şiddet uygulayan/işkence eden/tecavüz eden insanları/üzücü haberleri her gün haberlerde/sosyal medyada görüyoruz.	11
	İnsanlar hayvanları sevmiyor/çevrelerinde istemiyor.	8
	Bazı insanlar hayvanlardan korktuğu duyarsız kalabiliyor	7
İnsanlar hayvanlara duyarlı değil	Çevremizdeki tüm canlılara karşı bilinçlenip harekete geçmeliyiz.	7
	Yardım etmedikleri gibi yardım edenlere tepki gösteriyorlar.	3
	Çevremde hayvanları çok seviyorum deyip, onlar için bir şey yapmayan insanlar var.	2
	Hayvanları oyuncak olarak görüyor, bir süre baktıktan sonra ya sokağa ya da barınağa bırakıyorlar.	2
	İnsanların evde beslemek adına hayvanları kısırlaştırmalarının, sokak hayvanlarını tekmelemelerinden bir farkı olduğunu düşünmüyorum.	1
	Hayvan hakları konusundaki yaptırımların artırılması gerekiyor.	1
Kararsız	Çevremizin yarısı vicdan sahibi, diğer yarısı vicdan sahibi değildir.	3
	Çevremdeki insanlar kendi çıkarlarına göre duyarlı olabiliyorlar.	1

Çevrelerindeki insanların hayvanlara duyarlı olduğunu düşünen öğretmen adayları gerekçe olarak; insanların hayvanları besledikleri, hayvanlara zarar vermedikleri, çocuklarına hayvan sevgisi aşıladıkları ve hayvanlara ilgi/sevgi gösterdiklerini vurgulamışlardır. Öğretmen adaylarının duyarlılık konusundaki olumlu örneklerinden bazıları şu şekildedir:

ÖAK4 “...Mahallemizde işitme engeli olan bir sokak köpeği var herkes onun beslenmesi için elinden geleni yapıyor. Ayrıca sokak arasında hızlı giden arabaları görenler köpeğin duymadığını ve ona korna bassalar bile tepki vermemesini normal karşılamaları gerektiği konusunda geçen arabaları durdurarak uyarma gereği görüyor. Bence bu duyarlılığın en büyük örneklerinden biridir.”

ÖAK9 “...Yaşadığım sokakta hiçbir hayvan “Aç veya susuz kalıyor.” diyemem. Evinde bakabileceğini düşünen insanlar sokaktaki hayvanları sahipleniyorlar, sahiplenmezlerse sokak hayvanlarını düzenli olarak besliyorlar, onlara bakıyorlar.”

ÖAK14 “...Özellikle çocuklarda aşırı bir sevgi ve duyarlılık olduğunu söyleyebilirim. Bu da elbette ailelerinden gördükleri olumlu tutumdan kaynaklanıyor. Yaşadığım binanın girişinde her zaman mama ve su kabı oluyor. Ayrıca birçok kez sokak hayvanlarını veterinerine götüren komşumun olduğunu da gördüm. Bu çok mutluluk verici bir durum.”

Çevrelerindeki insanların hayvanlara duyarlı olmadığını düşünen öğretmen adayları ise gerekçe olarak; hayvanlara zarar vermemeleri, ilgilenmemeleri, hayvanları sevmemeleri ve çevrelerinde istememeleri, korkmaları, terk etmeleri, yardım edenlere tepki göstermelerini vurgulamışlardır. İnsanların duyarsız olduğunu belirten öğretmen adayları çevrelerinde ve medyada gördükleri üzücü görüntüleri örnek göstererek tüm toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının duyarlılık konusundaki olumsuz görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

ÖAK35 “...Ülkemizde haberlerde bu konu ile ilgili çok sayıda kan dondurucu gelişmeler takip ediyoruz....Ne yazık ki bu tarz haberleri üzüntüyle izliyoruz. Topluma bu konuda duyarlılık kazandırılması gerektiğini düşünüyorum.”

ÖAE50 “...Yazın bir kap su vermek bile insanlara zor geliyor. Su kaplarını evlerin önünden alıp başka yerlere taşıyan insanları gördüğüm zaman neden böyle yaptıklarını sorduğumda evin önüne alışmasınlar cevabını almıştım.”

ÖAE64 “...İnsanlar sokak hayvanlarını hastalıklıymış gibi görüp onlardan kaçıyor. Çevremde bazı insanların sokakta köpeği çöp karıştırırken gördüğünde uzaklaştıklarını görüyorum. Böyle köpek gördüğümde yakın bir marketten süt, ekme tarzi şeyler alıp kap varsa kaba koyup yoksa ekmeği süte bulandırıp vermeye çalışıyorum.. Çok zor değil bir köpeğin, bir kedinin karnını doyurmak. Sokakta görülen hayvana hiçbir şey yapamıyorsanız sevgi gösterisi yapılmalı...”

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sokak Hayvanlarının Yaşam Şartları Hakkında Düşünceleri

Öğretmen adaylarının “Sokak hayvanlarının yaşam şartlarının onlar için uygun olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna 67 öğretmen adayının %4’ü (3 öğretmen adayı) yaşadıkları çevreden

gördükleri güzel örnekler üzerinden uygun olduğu yönünde cevap vermiş; %21'i (14 öğretmen adayı) ise yaşam şartlarının hayvanların yaşadığı çevreye göre değiştiğini söylemiştir. Bu 14 öğretmen adayı yaşam şartlarının göreceli olduğunu, iyi örnekler kadar kötü davranışları da gördüklerini anlatırken “*maalesef, ne yazık ki, çok acıdır ki..*” gibi ifadeler kullanmış ve genel olarak yaşam şartlarının uygun olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının %75'i (50 öğretmen adayı) yaşam şartlarının sokak hayvanları için uygun olmadığını ifade etmiş; hayvanların yaşam şartlarının iyileştirilmesi konusunda duyarlılık, beslenme, barınma ve sağlık şartları konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmen adaylarının sokak hayvanlarının yaşam şartları hakkındaki düşünceleri tema ve kodlar şeklinde Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.

Öğretmen adaylarının sokak hayvanlarının yaşam şartları hakkında düşünceleri

Temalar	Kodlar	f
Duyarlılık oluşturma	İnsanlar sokak hayvanları konusunda bilinçlendirilmeli	13
	İnsanlar hayvanların yaşamına duyarlı davranmalı	13
	Hayvanlara şiddet gösteren insanlar en ağır şekilde cezalandırılmalı	9
	Sokak şartları her türlü canlı için iyileştirilmeli	8
	Belediyeler sokak hayvanları için özverili çalışmalar yapmalı	7
	Caydırıcı yasalar çıkartılmalı ve uygulanmalı	6
	İnsanların bilerek ya da bilmeden hayvanlara zarar vermesi engellenmeli	6
	İnsanlara hayvan sevgisi aşılanmalı	5
	Sokak hayvanları için etkinlikler düzenlenmeli	4
	İnsanların hayvanlara zarar vermesinin önüne “eğitim” ile geçilmeli	3
	Sokak hayvanları için çalışmalar yapan kulüp ve vakıflar desteklenmeli	3
	İnsanlar bakamayacakları hayvanları sahiplenmemeli	1
	Petshoptan satın almak yerine sokak hayvanı sahiplenmeli	1
	Barınma imkanları	Sokak hayvanları için evler/kulübeler yapılmalı
Hayvanlar için barınma konusundaki uygulamalar desteklenmeli		8
Hayvan barınaklarının şartları iyileştirilmeli		7
Hayvanların özgür oldukları ve yiyecek bulabilecekleri alanlar yapılmalı		3
Sokak hayvanları için yapılan kulübelerin bakım ve temizlikleri yapılmalı		1
Ağaçlara kuşlar için yuva yapılmalı	1	
Beslenme imkanları	Sokak hayvanlarının yemek ve su ihtiyaçları karşılanmalı	17
	Ağaç kenarlarına/ev önlerine su konulmalı	4
	Hayvanların yaşam alanlarına yemek atıkları bırakılmamalı	3
	Herkes görev olarak evinin önüne bir kap su ve bir kap mama koymalı	3
	Devlet/belediyeler sokak hayvanlarının beslemeli	2
	Yemek ve su kaplarına zarar vermemeli/kirletmemeli/kontrol edilmeli	2
	Yetkililerce toplanan yemek artıkları ile sokak hayvanları beslenmeli	1
Hayvan aşevleri çoğaltılmalı	1	
Sağlık imkanları	Sokak hayvanlarının aşıları zamanında yapılmalı	3
	Sokak hayvanlarının bir kısmı kısırlaştırılmalı	3
	Yardıma ihtiyacı olan hayvanlar ilgili birimlere bildirilmeli	2

Öğretmen adaylarının “*Şartların iyileştirilmesi için çözüm önerileriniz nelerdir?*” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda duyarlılık oluşturma, beslenme imkanları, barınma imkanları ve sağlık imkanları temaları ortaya çıkmıştır. Duyarlılık oluşturma temasında öğretmen adaylarının ifadeleri bilinç, eğitim, caydırıcı cezalar/kanunlar, hayvan sevgisi ve sosyal sorumluluk projeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Duyarlılık oluşturma noktasında bazı öğretmen adaylarının düşünceleri şu şekildedir:

ÖAK3 “*O kadar kötü insan var ki zaten sokak hayvanları birçok tehlikeye açıkken bir de insanların şiddetine maruz kalıyorlar. Böyle insanlara acıyorum ve en ağır şekilde cezalandırılmaları gerektiğine inanıyorum.*”

ÖAK18 “*İnsanlar hayvanlara pek çok şekilde zarar veriyor. Mama ve su kaplarını devirmek olsun, yuvalarını bozmak olsun, daha sayamayacağım bir sürü şey yapıyorlar. Bence önce insanlar bu konuda düzgün bir eğitim almalı. Sonrasında da cezai yaptırımların uygulanması ve bu yaptırımların caydırıcı olması...*”

Barınma, beslenme ve sağlık temalarında ise öğretmen adaylarının ifadeleri barınak, kulübe, bir kap mama-bir kap su, aşı ve kısırlaştırma kelimelerinde birleşmiştir. Sokak hayvanlarının yaşam şartları hakkında bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖAK11 “Buldukları yerlere küçük kulübeler konulmasını çok doğru bulmuyorum. Sokaklardaki düzensiz kulübelerin içerisi hep pislik dolu, bir süre sonra hayvan hastalık kapabilir. Barınaklardaki kadar olmasa da kısa aralıklarla bakım ve düzenli kontroller gerekmektedir. Düzensiz, bakımsız, yapıp bırakılmış kulübeler yerine her mahalleye yaklaşık yirmi tane kulübenin bulunduğu açık bir alan yapılmalı ve mahalle bekçileri görevlendirilmelidir. Her gün düzenli olarak kulübe temizliği yapılmalı, besin ihtiyaçları karşılanmalı ve hastalık veya olağan dışı bir durum fark edildiğinde ilgili birimlere haber verilerek yardım edilmelidir.”

ÖAK36 “...Sokak hayvanları için bırakılan yemek ve su kaplarına vurarak yollarına devam ediyorlar. İyileştirilmesi için yapılması gereken en önemli şey insanlara eğitim verebilmek, kalplerine sevgiyi koyabilmek. İnsanlar eğitilmedikçe ve sevmeyi öğrenmedikçe ne yapırsa yapılıns faydalı olmayacağını düşünüyorum.”

ÖAK60 “Sokak yaşam şartları hayvanlar için uygun değil. Kalabalık sokaklarda hayvanlar eziliyor, gürlüti sebebiyle insanlardan korkuyor, bazı duyarsız insanlardan eziyet görüp çocuklar tarafından oyuncak haline getirilebiliyor. Bu şartların ilk ikisinin iyileştirilmesi maalesef artık pek mümkün değil. Şehirleşmenin etkili olduğu kentlerimizde minimal bir yaşam tarzına dönmek çok zor olur. Hayvanları bu ortamdaki uzaklaştırmak da çok zor. Fakat insanların hayvanların yaşam şartlarını iyileştirmek ve onlara davranışlarını olumlu bir hale getirmek amaçlı bilinçli farkındalık çalışmaları yapılabilir. Hayvanlara eziyet eden ve yaşamlarını hiçe sayan insanlara yaptırım uygulamasına geçilebilir.”

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Evcil Hayvan Sahiplenmenin Hayatlarına Katkıları Hakkında Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Evcil bir hayvan sahiplenmenin hayatınıza katkılarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda psikolojik olarak katkı ve değer olarak katkı temalarına ulaşılmış, temalar ve kodlar Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5.

Öğretmen adaylarının evcil hayvan sahiplenmenin hayatlarına katkıları hakkında görüşleri

Temalar	Kodlar	f
Psikolojik olarak katkı	İnsan psikolojisi üzerinde olumlu etkileri olması	17
	Keyifli vakit geçirmeyi sağlaması	11
	İnsanın yalnızlığına bir çare olması	8
	Mutluluk duygusu vermesi	7
	Hayvan ile insan arasında duygusal bir bağ oluşturması	7
	Duygusal gelişime katkı sağlaması	3
	İnsanlara duygusal destek olması	3
	Aile içinde olumlu bir hava oluşturması	2
	İnsana yaşam enerjisi aşılaması	2
	Evcil bir hayvana sahip olan çocukları olumlu şekilde etkilemesi	2
	Düzenli bir yaşantı sağlaması	2
	Hayvanlarla iletişim kurmak sosyal ilişkilerin gelişmesine katkı sağlar	1
	Hayvan sahibi olmak güzel bir ayrıcalık olması	1
	Hayatımıza olumlu yönde katkı sağlaması	1
	İnsanı bencillikten uzaklaştırması	1
Değer olarak katkı	İnsana sorumluluk bilinci kazandırması	20
	İyi bir dost/arkadaş olması	17
	İnsanın daha merhametli olmasını sağlaması	11
	Hayvan sevgisini öğretmesi/pekiştirmesi	7
	Sevme/sevilme/sevginin ne kadar büyük bir duygu olduğunu hatırlatması	7
	İnsanın tüm canlılara karşı duyarlı olmasını sağlaması	7
	İnsanın empati yapmasını sağlaması	4
	Karşılıksız sevgiyi öğretmesi	4
	Beraber yaşadığı insanları koruması	3
	Hayvan sahibi olmanın çocuk sahibi olmak gibi olması	2
	İnsanı geliştirmesi/olgunlaştırması ve bilinçlendirmesi	2
	Sadakat duygusunu tattırması	2
	Hayvanlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamızı sağlaması	1
	İleride hayvan sahiplenme isteğini arttırması	1
	Vermeyi, korumayı öğretmesi	1
Sahiplenilen hayvanın bir evi, bir ailesi olması	1	

Öğretmen adayları evcil bir hayvan sahibi olmanın insan yaşamına psikolojik katkısı noktasını huzur, mutluluk, sakin bir hayat, duygusal destek, yaşam enerjisi, düzenli bir hayat, stressiz hayat, keyifli vakit ve ayrıcalık gibi kelimelerle açıklamışlardır. Öğretmen adaylarının evcil bir hayvan sahiplenmenin hayatlarına psikolojik katkısı noktasında deneyimleri ve düşünceleri şu şekildedir:

ÖAK14 “...İnsanlara huzur verdiklerini düşünüyorum. Sanki evde küçük bir bebek var gibi.

Çoğu zaman bakım ve ilgi istiyorlar ancak onlarla ilgilenmek çok rahatlatıcı bir etkinlik.”
ÖAK41 “Vakit geçirmek gayet anlam kazanıyor. Onunla oynadığım her oyun ve gezilen yerler daha ilgi çekici hale geliyor. Bütün yorgunluğunu ve stresini onunla paylaşmak insanı rahatlatıyor. Köpeğim Odi’yi mutlu etmek beni daha da mutlu ediyor. Onunla konuşmak bana iyi geliyor. Güne daha iyi başlıyorum.”

ÖAK60 “Muhteşem bir duygu, tam bir terapi, harika bir arkadaşlık. Evcil hayvanınızla kurduğunuz iletişim, tensel temas, hatta konuşmalar hepsi çok mutlu hissettiriyor. Onun yaşamından ve mutluluğundan sorumlu olmak da insanı geliştiriyor ve bilinçlendiriyor. Kedim bir süredir sokakta yaşamını sürdürüyor biraz özgür olmayı tercih etti. Canı istediğinde geliyor ama o olmadığı zamanlarda gerçekten kendimi çok kötü hissediyorum. Eve hapsedip özgürlüğünü kısıtlamak, onu mutsuz etmek istemiyorum ama bazen başka kedilerle kavga edip geliyor. Canının yandığını görmek çok üzücü. Evcil hayvan sahibi olduğumdan beri diğer hayvanlara duyarlılığım da arttı.”

Değer olarak katkı boyutunda ise hayvan sevgisi, sorumluluk bilinci, olgunluk, ilk öğretmenlik deneyimi, merhamet, empati ve dostluk kelimeleriyle vurgulamışlardır. Öğretmen adaylarının evcil bir hayvan sahiplenmenin hayatlarına değer olarak katkısı noktasında deneyimleri ve düşünceleri şu şekildedir:

ÖAK4 “...Evcil bir hayvan ile büyüyen çocukların yaşantısında daha vicdanlı, merhametli ve bilinçli bireyler olarak yetiştiğini gözlemleyebiliriz.”

ÖAK18 “...Sanırım şimdiye kadar aldığım en iyi karar kedi sahiplenmektir. En başta insana sorumluluk bilinci kazandırıyor. Daha sonra çevremdeki hayvanlara karşı daha duyarlı olmamı sağladı. Sanki evimdeki kedime yaptığım her şeyi onlar için de yapmam gerekiyormuş gibi. Bu şekilde de çok mutlu oluyorum. Günlük hayatımda daha sakin, daha sabırlı, daha duyarlı ve daha titiz olmamı sağladı. Sevgiyle yaklaştığım her hayvanın da bana sevgisi ile karşılık verdiğini bir kez daha gördüm. Pozitif bir insana dönüştüm adeta. Eve geldiğim anda bana gelip kendini sevdirmesi, benimle iletişim halinde olması bütün yorgunluğumu ve stresimi alıyor. Ayrıca aile içinde de olumlu bir hava oluşturdu. Herkes daha sakin ve daha mutlu.”

ÖAE55 “İlk öğretmenliğimi onda yapmıştım. Henüz 1.5 aylıkken oturmayı öğrenmişti. Daha sonra tuvalet eğitimi ve temel disiplin eğitimlerini hepsini kendim öğrettim ve hepsini Eğitim Fakültesinde öğrendiklerimle öğrettim ☺ Hayvan sahibi olmak çocuk sahibi olmak gibi. Bir sorumluluk biniyor omuzlarına. Evladın gibi bakıyorsun ona. Hasta olduğunda başında bekliyorsun. Aşularını yaptırıyorsun yemeğini suyunu takip ediyorsun, gezdiriyorsun. İnsanı sorumluluk sahibi yapıyor, büyütüyor. Olgunluğa erişiyorsun ve ona bir şeyler öğrettikçe, onu mutlu ettikçe sen de mutlu oluyorsun. Ben köpeğimi alıp çok dertleşip ağlamışım mesela. Onlardan iyi dost yok. (Hissediyorlar biliyor musunuz hocam üzüldüğünüzü hissediyor.) Ben üzgünken gelip kucağıma sessizce yatıyordu. Mutluyken şımarıyordu. Evcil hayvan sahibi olmak yalnızlığı terk edip kötülükten uzaklaşmaktır.”

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Evcil Hayvan Sahiplenmenin Hayatlarında Oluşturacağı Zorluklar Hakkında Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Evcil bir hayvan sahiplenmenin hayatınızda oluşturacağı zorluklara ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda duyarlılık, sorumluluk, hijyen ve sağlık ile davranış temalarına ulaşılmıştır. Oluşturulan tema ve kodlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6.

Öğretmen adaylarının evcil hayvan sahiplenmenin hayatlarında oluşturacağı zorluklar hakkında görüşleri

Temalar	Kodlar	f
Duyarlılık Boyutu	Bir zorluk oluşturmaması	15
	Çok seversen bakım ve sorumluluğu ağır gelmemesi	8
	İnsanların zorluk olarak baktıkları her şey sorumluluk değeri kazandırması	2
Sorumluluk Boyutu	Bakımının zor/ yorucu olması	22
	Hayvan bakımının sorumluluk istemesi	16
	Zaman ayırmak	14
	Seyahate giderken yanında götürmemek	8
	Hayvanların evde tek başlarına kalması	6
	Maddi açıdan bir zorluk oluşturması	5
	Aileden biri olduğu için yapılan planlara onu da dahil etmek	2
Hijyen ve Sağlık Boyutu	Temizlik açısından zorluk oluşturması	12
	Öldüğü zaman vedalaşması	3
	Hastalanması	3
	Kimi hayvanların tüyünün dökülmesi	2
	Bir hastalık veya alerji durumunda zorluk yaşanması	2
	Annemin fazlasıyla titiz bir ev hanımı olması	1
	Eşyaları kemirmeleri	1
	Aşıları yoksa sağlığını olumsuz etkilemeleri	1
Davranış Boyutu	Tuvalet eğitiminin zor olması	5
	Hayvanlardan hoşlanmayan/korkan kişiler ile sorun yaşanması	4
	İlgi/sevgi/oyun oynamak istemesi	3
	Evde besleyememek	3
	Ufak tefek yaramazlıkları olması	3
	Hayvanları çıkardığı gürültünün rahatsızlık vermesi	2
	Bazı ev sahipleri/işletme sahiplerinin hayvan kabul etmemesi	2
	Aldığımız veya verdiğimiz besini yememesi	1
	Nadiren de olsa kaçması	1
	Sahiplenme sürecinin başlarında uyum problemi olması	1

Tablo 6'ya göre 25 öğretmen adayı duyarlılık boyutunda evcil bir hayvanın hayatlarında bir zorluk oluşturmayacağını duygusal bir şekilde ifade etmiştir. 67 öğretmen adayından 25 öğretmen adayının (%37) olumsuz köklü bir soruya olumlu cevap vermiş olması öğretmen adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıklarını da göstermektedir. Evcil bir hayvan sahiplenmenin hayatlarında oluşturacağı zorluklar hakkında olumlu ifadelerle yanıt veren öğretmen adaylarının düşünceleri şu şekildedir:

ÖAK5 "...Bakımı ve sorumlulukları biraz zorlayabilir ama eğer çok seversen bunlar sana hiç ağır gelmez. Birinin sorumluluğunu almak zordur ama aramızdaki bağ her şeyden daha güzeldir ve bu oluşan bağ ile her şey hallolur."

ÖAK11 "...Hayatımda zorluk oluşturacağını düşünmüyorum. Kimi insan tüyleri çok dökülüyor, ev pisleniyor diyor ama sorumluluk değerini kazandığının farkında değil. Yani zorluk olarak baktıkları her şey aslında onlara bir şeyler kazandırıyor."

ÖAK18 "...Kedime olan sevgim bütün zorluklardan daha ağır basıyor....hiçbir şey bana zorluk olarak gelmiyor."

ÖAE21 "...Severek baktıktan sonra ondan keyif aldığın için zor gelmiyor."

ÖAK41 "...Hayatımda bir zorluk oluşturduğunu düşünmüyorum. Aksi halde bana katkısı çok büyük. Köpeğim olmayınca kendimi eksik hissediyorum."

Diğer öğretmen adayları ise zorluklar noktasında; sorumluluk, zaman ayıramamak, yalnız bırakmak zorunda kalmak, maddi külfet oluşturması, bakımı, temizlik, ilgi istemesi, hastalanması, vefat ettiğinde vedalaşmak ve ev ortamının uygun olmaması ifadelerinde yoğunlaşmışlardır. Bu konuda öğretmen adaylarından bazılarının görüşleri şu şekildedir:

ÖAK22 "...Evcil hayvan bakımı bireye ekstradan sorumluluk yüklemektedir. Her şeyi ile ilgilenilmelidir. Hem maddi hem de manevi açıdan zorlayabilir."

ÖAE28 "...Her zaman bakım ihtiyacı, aşıları gibi adeta bir bebeğin varmışçasına ilgi göstermek ve zaman ayırmak en büyük zorluğu olduğunu düşünüyorum."

ÖAE32 "... O hayvanın bakım ve temizliği olabilir. Annem fazlasıyla titiz bir ev hanımı olunca işin zorluğu orda çıkar."

ÖAE64 "...Evcil hayvana sahip olmak kolay değildir. O hayvanın anne ve babası olursunuz. Karnı acıktığında mamasını vermek, hastalandığında veterinerine götürmek, düzenli olarak

ihtiyaçlarını karşılamak kolay değildir. Bunlar için gerekli en önemli şey zamandır. Günümüzde zamanı yönetemediğimiz için zaman bizi yönetiyor, bundan dolayı evcil hayvana bakmak için gerçekten istekli olunmalıdır.”

Aslında ifadelerin bir kısmında yalnız bırakmak, zaman ayıramamak, seyahate götürememek, hastalanması, öldüğünde vedalaşmanın zorluğu, aile büyüklerinin/ev sahipleri ve işletmelerin kabul etmemesi gibi kelimelerle zorluk kelimelerinde zorluktan ziyade duygusal bağ ve empati içeren yanıtlar görülmektedir. Bu konuda öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖAK4 “Çok fazla evde kalamayan ve sürekli seyahat halinde bir hayatı olan insanlar için evcil hayvanın olması hayvan için oldukça zordur. Onların da tıpkı bizler gibi beslenme, temizlik ve ilgi ihtiyaçları olduğu için hayatımızda onlara da vakit ayırmalıyız. Vakti olmayan insanlar için bunları yapmak zor olabilir.”

ÖAK8 “Hayvanımıza bir şey olduğu zaman onunla vedalaşması çok zor bir duygu. Aileden biri oluyor ve veda etmesi çok zor. İçinde büyük bir boşluk bırakıyor.”

ÖAK60 “Bazen ayrılmak zorunda kalındığında durum çok zor oluyor. Ya da hastalandığında. Eve gelen misafirler bazen evcil hayvanların huzurunu kaçırabiliyor. Bunun dışında bir zorluğu yok. İnsanlara nazaran ihtiyaçları çok daha az ve çok daha kolay mutlu oluyor. Seven kişiler için mutluluk sebebi oluyor.”

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Hayvanlara Duyarlılık Oluşturma Konusunda Öğretim Programlarının Yeterliliği Hakkında Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Öğretim programlarının hayvanlara duyarlılık oluşturmada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri cevapların analizi sonucunda öğretmen adaylarının %33’ü (22 öğretmen adayı) öğretim programını yeterli bulduğu, 45 öğretmen adayının ise öğretim programını çeşitli nedenlerden ötürü yetersiz buldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adayı ifadelerine göre oluşturulan tema ve kodlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.

Hayvanlara duyarlılık oluşturma konusunda öğretim programlarının yeterliliği hakkında öğretmen adayı görüşleri

Temalar	Kodlar	f
Öğretim programı hayvanlara duyarlılık oluşturma konusunda yeterlidir	Hayvanlara duyarlılıkla ilgili kazanımlar uygulamalı olarak/etkinliklerle/öğrencilere duyarlılık kazandıracak şekilde işlenmeli	11
	Öğretmen ne kadar duyarlıysa öğrencileri de o kadar duyarlı olacaktır	12
	Okuldaki uygulamaların okul dışında da devam ettirilmesi sağlanmalı	6
	İlkokuldan itibaren hayvan sevgisine, bakımına ilişkin konulara yer verilmekte	4
	Eskiye nazaran aileler de çocuklar da bu konuda daha bilinçli	2
	Yapılan etkinliklere aileler de dahil edilmeli	2
Öğretim programı hayvanlara duyarlılık oluşturma konusunda yeterli değildir	Kademe arttıkça hayvanlara duyarlılık açısından daha az bilgi verilmekte	1
	Duyarlılık kazandırma açısından insanlığın her döneminde etkili çalışmalar yapılmalı	1
	Konu içerikleri duyarlılık kazandırmada yeterli değil, uygulama kısımları olmalı	25
	Hayvanlarla ilgili daha ilgi çekici ve yararlı etkinliklere yer verilmeli	16
	Hayvanlara duyarlılık/sevgi konusunda yeterli kazanım yok/arttırılmalı	15
	Öğretim programlarında bazı noktalarda geçse bile duyarlılığı aşılacak sınıf öğretmenine kalmış bir durum	11
Hala hayvanlara zarar veren insanları görüyoruz/okuyoruz	8	
Öğretimde akademik başarı ön plana alınıyor, değer öğretimi ikinci planda kalıyor	6	

Öğretim programının hayvanlara duyarlılık açısından yeterli bulan öğretmen adayları; kazanımlar yeterli olsa da bu konuların uygulamalı olarak işlenmesi gerekliliği, okul içi ve okul dışı etkinliklerin yapılması ve öğretmenin davranışlarının öğrencileri etkileyeceğini vurgulamışlardır. Hayvan sevgisinin kağıt ve kalemle aşılanamayacağını, etkinliklerle desteklenmesi gerektiğini düşünen öğretmen adayı görüşleri şu şekildedir:

ÖAK9 “Kazanımlar uygulamalı olarak öğrencilere yaptırılıp küçük yaşlarında duyarlılık kazandıracak şekilde işlenirse yeterli olabileceğini düşünüyorum. Fakat burada sorumluluk sınıf öğretmenlerine düşüyor. Sınıf öğretmeni hayvanlara karşı ne kadar duyarlıysa öğrencileri de o kadar duyarlı olacaktır.”

ÖAK40 “Aslında yeterli düzeyde olup olmamasını öğretmene bağlayabiliriz. Öncelikle öğretmenin o duyarlılığı kazanmış olması gerekli diye düşünüyorum. İlkokul hayatımda sınıf öğretmenimin sayesinde bitki yetiştirme ve hayvan sevgisini kazanma fırsatım oldu. Öğretim programında belki de çok az yer alıyordu ama öğrenciler öğretmenlerini örnek almak için ellerinden geleni yapıyorlar.”

ÖAK13 “Öğretim programları bu konuların teorik kısmında başarılı olabiliyor. Ama uygulama kısmında ve öğrencilerde hayvanlara karşı duyarlılık oluşmasında yetersiz kalabiliyor. Hayvanlara karşı bilincin oluşmasında daha çok uygulamalar yaptırılmalı ve etkinliklerle bu bilincin oluşması desteklenmelidir.”

ÖAK14 “...Bazı okullarda gördüğüm uygulamalar her okul için yapılabilir. Okul bahçelerinde uygun koşullar (barınma ve beslenme) sağlanarak hayvan sahiplenildiğini görmüştüm. Bence bu çok basit ve rol model olarak çok daha işe yarayacak bir yöntem.”

ÖAK18 “Kazanımlara bakıldığında yeterli gibi duruyor fakat uygulamaya gelince çok da fazla bir şey yapılmıyor. Çünkü staj için gittiğim okullardan birinde bir çocuğun okul bahçesindeki kediye şiddet uyguladığını gördüm. Burada tabii bütün suç öğretmenlere veya öğretim programına da atılmamalı. Çocuk ne de olsa ailesinde gördüğü şeyleri günlük hayatında daha çok uyguluyor. Bu nedenle sadece çocukların okul içerisinde yapabilecekleri uygulamalar değil de okul dışında da bunları devam ettirmelerini sağlamak gerekir.”

ÖAK44. “İlköğretim açısından yeterli olduğunu düşünüyorum ancak kademe arttıkça hayvanlara duyarlılık açısından daha az bilgi verildiğini düşünüyorum. Duyarlılık kazandırma açısından insanlığın her döneminde etkili etkinlikler yapılmalıdır. Bu etkinliklere velileri de dahil etmeye özen gösterilmelidir.”

Programı hayvanlara duyarlılık konusunda yetersiz bulan öğretmen adayları kazanımların artırılması gerekliliğini belirtip; uygulama/etkinlik yapılması, duyarlılığın öğretilmesi gerektiğini, öğretmenin davranışlarının sınıftaki öğrencileri etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Bu konuda öğretmen adayı görüşleri şu şekildedir:

ÖAK25 “Çevremizdeki birçok insan, haberlerde gördüğümüz birçok insan hayvanlara türlü işkenceler yapıyor, zarar veriyorlar. Eğer programlarımız yeterli olsaydı bu insanlar bu kadar duyarsız olmazlardı diye düşünüyorum.”

ÖAK37 “Çocuklar evlerinde hayvan besliyorsa bu bilince sahip bir şekilde büyüyor. Sahip olmayan çocukların hayvanlara zarar verme ihtimali daha yüksek geliyor. Çünkü uygulamalı bir fikre sahip değil, programlar da çocukların uygulama yapmasına imkan tanımıyor ya da öğretmenler bunun için eylemde bulunmuyor.”

ÖAE64 “Öğretim programlarında öğrencilerin hayvanlara karşı duyarlılığını videolarla, filmlerle kazandırabiliriz ama belli bir yere kadar. Ancak bu duyarlılığı çocuklara bizzat yaparak yaşayarak öğretmek çocukta kalıcı bir şekilde hayvanlara karşı duyarlılıklarını olmasını sağlayacaktır. Sınıfa bir kuş, kedi, tavşan getirmek ve sevdiren beslettirmek bile çocuklara yaparak yaşayarak öğrenme imkanı vereceği için duyarlılıklarını da arttıracaklarını düşünüyorum.”

Okullarda akademik başarının ön plana alınıp değer öğretilmesine yeterince önem verilmediğini düşünen öğretmen adayı görüşleri şu şekildedir:

ÖAK15 “Stajlarda da bu konuya değinen öğretmenlere hiç denk gelmedim. Bu tarz duyarlılıklara yer vermek vakit kaybı gibi geliyor olabilir. Eskiden beri matematik, fen gibi dersler hep daha önemli görülmüş, Matematik, fen yapabilen öğrenci zeki öğrenci olmuştur. Peki ya ahlak sahibi duyarlı öğrenciler mi bu öğrenciler?”

ÖAK31 “Öğretimde akademik başarı ön plana alınıyor. Böyle konular ikinci planda kalıyor. Hayvanlara duyarlılık konusu öğrencilere gerçek hayatta uygulayabilecekleri şekilde verilmiyor, içselleştirmeleri sağlanmıyor.”

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sınıf öğretmeni adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıklarını tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmada, öğretmen adaylarının hayvanları sevdiği ve korumaya yönelik farkındalık sahibi oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının kendi hayatlarından örnekler vermeleri, hayvanların yaşam koşulları ile kendi yaşam koşullarını kıyaslayarak empati kurabilmeleri, hayvanların maruz kaldıkları bazı durumlar için “Ne yazık ki, Çok yazık!” ifadeleri, hayvanlardan bahsederken “hayvan dostlarımız, aileden biri, mutluluk sebebi, hayvan beslemek bir ayrıcalıktır” gibi duygusal kelimeler kullanmaları, hayvan beslemenin zorlukları hakkında sevgi vurgusuyla duygusal cümleler kurmaları hayvan sevgisi

ve duyarlılığına sahip olduklarını göstermektedir. Hem sokak hayvanlarının hem de toplumun esenliği için sokak hayvanlarının yoğun görüldüğü ülkelerde eğitim yoluyla sosyal duyarlılığın geliştirilmesi gerekmektedir. Çocukların gelişimi açısından da hayvanlar konusunda sosyal duyarlılık geliştirmek önemli görülmektedir (Arıkan, Bakır ve Özden, 2019).

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; sınıf öğretmeni adayları çevrelerinde yaşayan sokak hayvanlarını korumak üzere birtakım etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada en çok vurguladıkları sokak hayvanları için hayati öneme sahip olan besleme ve barınma faaliyetleri olmuştur. Sokak hayvanlarının beslenme, barınma ve güvenlik kadar sevgiye de ihtiyaçları olduğunu belirten öğretmen adaylarının bir kısmı kendi hayatlarından örnekler ile açıklama yapmışlardır. Akıllı (2018)'e göre; insanların diğer türlerden daha üstün, daha bilinçli ve doğayı biçimlendirmekte daha kudretli varlıklar olduğu yönündeki hakim inanışa sahipliğin bile aslında muhtaç oldukları düşüncesiyle diğer türlere karşı sorumlu davranmayı ve onları korumayı gerektirdiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sınıf öğretmeni adayları çevrelerindeki insanların hayvanlara duyarlılık durumları hakkında olumlu ve olumsuz örnekleriyle açıklamalarda bulunmuşlardır. "*Ama, fakat, ne yazık ki*" gibi kelimelerle tüm toplumu duyarlı bulmadıklarını belirten öğretmen adayları duyarlılığın ölçütü olarak hem olumlu hem de olumsuz anlamda beslemek, zarar vermek/korumak, sevmek/ilgi göstermek kelimelerini vurgulamışlardır. İnsanların duyarsız olduğunu belirten öğretmen adayları çevrelerinde ve medyada gördükleri üzücü görüntüleri örnek göstererek tüm toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Hayvanlara karşı olumlu tutumlara sahip olan kişilerin, toplumdaki diğer bireylere kıyasla empati becerilerinin daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir (Akdemir, 2016). Taylor ve Signal (2007)'in yürüttüğü çalışmada hayvan refahı için çalışan topluluklara üye olan bireylerin hem hayvanlara yönelik tutumlarının hem de empati düzeylerinin diğer bireylere göre daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Evcil hayvan sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumlarının incelendiği bir çalışmada katılımcıların sadece evcil hayvanlarına değil, genel olarak diğer hayvanlara da iyi davrandıkları ve merhametle yaklaştıkları tespit edilmiştir (Sarial Kubilay, 2019). Bu bulgu öğretmen adayları ifadelerinde de "*artık diğer hayvanlara karşı daha duyarlıyım*" şeklinde ifade edilmiştir. Hızarcı, Atılboz ve Salman (2005)'a göre hayvanlara yönelik olumlu tutumların geliştirilmesinde uzun vadeli ve etkin çözüm eğitim ile mümkün olacaktır. Özkul ve diğerleri (2013a) hayvan hakları konusundaki tutum ile eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu bilincin kazandırılmasında ise öncelikle öğretmenlerin bilinçli olması ve öğretim programlarıyla desteklenmesi gerekmektedir.

Sokaktaki yaşam şartlarının hayvanlar için uygun olmadığını belirten öğretmen adayları şartların iyileştirilmesi noktasında duyarlılık vurgusu yapmışlardır. Yaşam şartlarının hayvanların yaşadığı çevreye göre değiştiğini ifade ederken; "*maalesef, ne yazık ki, çok acıdır ki*" gibi kelimelerle gördükleri kötü davranışlarla uygun olmayan yaşam şartlarını da belirtmişlerdir. Öğretmen adayları sokak hayvanlarının yaşam şartlarının iyileştirilmesi için temelde duyarlılık vurgusu yapmışlar; bilinç, eğitim, caydırıcı cezalar, barınak ve bir kap mama bir kap su kavramlarını tekrarlamışlardır. Tamzok, Kük ve Çobanoğlu (2013) çalışmalarında sokak hayvanlarının barınak vb. ihtiyaçları için elverişli ortamlara sahip olmamaları, yeterli beslenememeleri, çeşitli sağlık problemleri ile karşı karşıya olmaları, kötü muameleye maruz bırakılmaları veya itlaf edilmeleri gibi sorunlarının öncelikli olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adayları sokak hayvanlarını "*herhangi bir varlık*" ya da "*değersiz varlık*" olarak değil; "*birey*", "*can*" ya da "*doğanın parçası*" olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Işın (1995) bu konuda toplumsal değerlere gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda doğal çevrenin bir parçası olan hayvanlara, doğal çevrenin bir başka parçası olan insanlar tarafından değer verilmesi, yine doğal çevrenin başka bir parçası olan çevreye de değer verildiğinin öncüsü olarak kabul edilebilir. Dolaştır Koyun (2016) çalışmasında evcil hayvan sahiplerinin ağaç ve çevre duyarlılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen adayları hayvan sahiplenmenin hayatlarına katkısını psikoloji fayda, dostluk, mutluluk, sorumluluk bilinci, merhamet, duyarlı olmak vurgusuyla açıklamışlardır. Rollin (2006) İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sanayileşme ve kırsal alanlardan şehirlere göçe bağlı olarak geniş ailelerin yerini çekirdek ailelere bıraktığını, bu ve benzeri nedenlerle sosyal olarak yalnızlaşan bireylerin hayvanlara ilgisinin arttığını ifade etmektedir (akt. Özkul, Sarıbaş, Uzabacı ve Yüksel, 2013b). Çaya (2015)'e göre evcil hayvan beslemek esas itibarıyla kişilerde oluşan gerilimi azaltıp ruh sağlığını korumaktadır. Dolaştır Koyun (2016) kedi, köpek, kuş beslemenin yaygınlaşması ve bunun sonucunda evcil hayvanların bakıldıkları evlerde "*onursal üye*" haline gelmesinden bahsederken, Albert ve

Bulcorft (1988) evcil hayvanların, şehirli ailelerinin bir parçası ve bireyin hayatında duygusal, psikolojik öneme sahip olduğunu vurgulamıştır (akt. Karamişe, 2014). Evcil hayvanların çocuk ve yaşlılar üzerinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. Ateş (2005)'e göre çocukların hayvanlarla çıkar gözetmeden kurdukları duygusal ilişki çocuğun ilerleyen dönemlerindeki davranışlarına da etkide bulunmaktadır. Daly ve Suggs (2010) öğretmenlerin sınıfta evcil hayvan kullanımına ilişkin öğretmenlerin tutum ve deneyimlerini inceledikleri araştırmalarında; sınıfta evcil hayvan kullanımının öğrencilerde sosyo-duygusal gelişimin yanı sıra empati becerilerini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Pamuk (2015)'e göre evcil hayvanların katkıları çocuklarda olduğu kadar yaşlı bireylerde de büyük bir öneme sahiptir. Özellikle yaşlı bireylerde evcil hayvanlara bağlı olmanın sonucunda daha az depresyon ve bunun yanı sıra fiziksel olarak da daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır (Garrity, Stollones, Marx & Johnson, 1989).

Öğretmen adaylarının %37'si sevgi vurgusuyla evcil bir hayvan sahibi olmanın hayatlarında bir zorluk oluşturmayacağını "*sevgi, keyif, arkadaş, aileden biri, mutluluk, yokluğunda eksik hissetmek*" gibi kelimelerle ifade etmişlerdir. Öğretmen adayları hayvan sahiplenmenin hayatlarında oluşturacağı zorluklar olarak sorumluluk, zaman ayıramama, yalnız bırakmak zorunda kalmak, maddi külfet oluşturması, bakımı, temizlik, ilgi istemesi, hastalanması, vefat ettiğinde vedalaşmak ve ev ortamının uygun olmaması ifadelerinde yoğunlaşmışlardır. Öğretmen adaylarının zorluk ifadelerinde de "*zaman ayıramamak, yalnız bırakmak, vedalaşmak zorunda kalmak*" gibi duygusal ifadeler kullandıkları görülmektedir. Selby, Rhoades & John (1981) hiç hayvan sahiplenmemiş olan kişilerin kedi ve köpeklerin olumsuz özelliklerini daha fazla öne çıkardığını bildirmişlerdir (akt. Sarial Kubilay, 2019).

Hayvanlara duyarlılık oluşturma noktasında hem öğretim programını yeterli bulan ve hem de yeterli bulmayan öğretmen adayları hayvan sevgisinin kağıt ve kalemle aşılamayacağından hareketle okul içi ve okul dışı etkinlikler yapılması, öğretmenlerin duyarlı davranışlarının öğrencileri etkileyeceğinin bilincinde olması, okullarda akademik başarı kadar değer öğretime de önem verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Kepenekçi (2003)'ün ilköğretim okullarında insan hakları ve sosyal sorumluluk eğitiminin mevcut durumunu belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışma, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sosyal sorumluluk konusuna çok az yer verildiğini, bu konuların yalnızca bilgi düzeyinde sunulduğu ve öğrencilerin derse aktif olarak katılmasına olanak sağlayacak etkinlikler bulunmadığını göstermektedir. Çaya (2015)'e göre özellikle küçüklerin sağlıklı duygusal gelişiminde hayvan sevgisinin payı hiçbir vakit azımsanamaz. Hayvanlar aynı zamanda çocuk gelişimini destekleyici etkiye sahiptir. Çocukların evcil hayvanlarla iletişim halinde olması onları sosyalleştirerek; doğum, ölüm gibi çocuklar için travmaya sebep olacak unsurlar hayvanlarla aşılabilmekte ve evcil hayvanı, beslemesi gerektiği, gezdirmesi gerektiği bilinci gibi farkındalıklar çocukların sorumluluk duygusunun gelişmesine etki edebilmektedir (Ateş, 2005). Arkan, Bakır ve Özden (2019)'a göre çocuk-hayvan ilişkileri konusunda yapılmış araştırmalar hayvanlarla etkileşimlerin çocuklar için sosyal ve duygusal açıdan olumlu etkiler yarattığına işaret etmektedir. Bu etkilere örnek olarak çocuklarda gelişen sorumluluk duygusu, saygı, empati, çevreye duyarlılık, paylaşma verilebilir. Çocukluklarında bitki ve hayvanlarla ilgilenen ve doğada çocukluk yaşantıları olan kişilerin ileriki yaşamlarında, çocukluklarında bu davranışları yapmayan kişilere göre çevre sorunlarına karşı daha duyarlı olabilirler (Berck & Klee; 1992; Akt. Emre ve Erten; 2012).

Sonuç olarak araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının hayvan sevgisi ve duyarlılıklarının genel anlamda olumlu olduğu söylenebilir. Çalışmanın bulguları doğrultusunda aşağıdaki önerilerin sunulması gelecek araştırmalara yol gösterici olabilir.

- Bu çalışma sadece sınıf öğretmeni adayları ile yürütülmüştür. İleride yapılacak çalışmalarda diğer bölümlerde okuyan öğretmen adayları, öğretmenler ve öğretimin farklı kademelerinde okuyan öğrencilerle uygulamalar yapılarak, branş ve eğitim düzeyinin tutum üzerindeki etkisi detaylı olarak incelenebilir.
- Hayvan sevgisi ve duyarlılığı sadece öğretmen ve öğrencileri değil, toplumun her kesiminden bireyleri ilgilendiren sosyal bir konu olduğu için farklı sosyal statülerden bireylerin de çalışma grubu olarak seçildiği benzer çalışmalar yapılabilir.
- Eğitim Fakültelerinde hayvan sevgisi ve duyarlılık temalı etkinlikler gerçekleştirilip; öğretmen adaylarının hayvanlara yönelik farkındalıkları ve duyarlılıkları artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abanoz, N. (2008). *Çağdaş toplumlarda hayvan hakları ve refahı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Abdullah, E. (2015). *Ortaokul 5. Sınıf öğrencilerine çevre bilinci ve hayvan sevgisi kazandırılmasında kolaj tekniğinin kullanılmasının etkileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ahi, B. ve Özsoy, S. (2015). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları: Cinsiyet ve mesleki kıdem faktörü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 31-56.
- Akbulut, O. ve Çobanoğlu, N. (2020). Türk hukukunda hayvanların korunmasına ilişkin yasal mevzuat ve bu mevzuata göre hayvanların hukuki durumları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 1-37.
- Akdemir, S. (2016). *İlkokul öğrencilerinde hayvana yönelik kötü davranış ve saldırganlık ve empati düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Akıllı, H. (2018). Belediyelerin sokak hayvanlarına yönelik görev ve sorumluluklarının değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27(3), 95-118.
- Aksan, Z. ve Çelikler, D. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının küresel ısınma konusundaki görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 49-67.
- Akşehirli, S. (2011). “Çocuksu duyarlılık” kavramı bağlamında Reşat Nuri Güntekin’in Gamsızın Ölümü hikayesi. *Turkish Studies*, 6(3), 439-446.
- Akyol, N. ve Birinci Konur, K. (2018). Okul öncesi dönemde fen eğitiminin uygulanabilirliğine yönelik öğretmen ve yönetici görüşlerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 547-557. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.389823>
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-25.
- Arik, S. ve Yılmaz, M. (2017). Fen bilimleri öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ve çevre kirliliğine yönelik metaforik algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 3, 1147-1164.
- Arıkan, A., Bakır, Y. ve Özden, M. (2019). Çocuklarda sosyal duyarlılığın geliştirilmesi: “Sokak hayvanlarının yardımcıları” Projesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 463-490.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Ateş, N. (2005). *Hayvan besleyen ve beslemeyen çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Birinci, O. (2013). *İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi dersine yönelik geliştirilen doğa eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin doğa algılarına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Bogdan, R.C. & Biklen, S.K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston, Allyn & Bacon.
- Bozdemir, H. ve Faiz, M. (2018). Öğretmen adaylarının çevreye yönelik ekosentrik, antroposentrik ve antipatik tutumları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 61-75. <https://doi.org/10.19126/suje.330546>
- Cesur, E. ve Baş, B. (2015). Mavisel Yener’in çocuklara yönelik öykülerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 64-76. <https://doi.org/10.16916/aded.96055>
- Çalışkan, N., Aydın, M. ve Aslenderen, M. (2014). Empati ve hayvanlarla iletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 29-42.
- Çaya, S. (2015). Ev hayvanları ve duygusal gelişimdeki rolleri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(5), 98-112.
- Çokcanlı, Ö. ve Özer, G. (2019). Resimli çocuk kitaplarında yer alan kitap kahramanları açısından insanların hayvanlara karşı davranış ve tutumlarının incelenmesi. *14. Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi*, İstanbul.
- Daly, B. & Suggs, S. (2010). Teachers’ experiences with humane education and animals in the elementary classroom: implications for empathy development. *Journal of Moral Education*, 39(1), 101-112. <https://doi.org/10.1080/03057240903528733>

- Dedeoğlu, Y. S. ve Özen, R. (2017). Fırat Üniversitesi öğrenci toplulukları üyelerinin bilimsel araştırmalarda hayvan kullanımı konusundaki yaklaşımlarının belirlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi*, 31(1), 43-48.
- Doğan, Y., Yalçın, V. ve Simsar, A. (2017). Okul öncesi sınıflarındaki fen merkezleri ve kullanım durumlarının incelenmesi- Kilis örneği. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 147-164. <https://doi.org/10.31834/kilissbd.354745>
- Doğan, Ö., Özkul, T. ve Özen, A. (2011). Fırat ve Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi öğrencilerinin köpek psikolojisi konusundaki tutum ve görüşleri. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 58, 85-91.
- Dolaştır Koyun, B. (2016). *Evcil hayvanlara bağlanma ile ağaç ve çevre tutumu arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İstanbul.
- Emre, F. E. ve Erten, S. (2012). İlköğretim öğrencilerinin bitki ve hayvanlara karşı ilgileri ve bu ilgileri belirleyen uyarıcı faktörler. *10. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, Niğde.
- Fettahlıoğlu, P. (2018). Algılanan çevresel sorunların çevre okuryazarlık düzeyine göre analizi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 404-425. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.400607>
- Garrity, T. F., Stollones, L. F., Marx, M. M. & Johnson, T. P. (1989). Pet ownership and attachment as supportive factors in the health of the elderly. *Anthrozoöz*, 3(1), 35-44.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev. Ed. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu), Ankara, Anı Yayıncılık.
- Gül, ř. ve Özay Köse, E. (2019). Lise öğrencilerinin hayvanlara muameleye yönelik tutumları. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 7, 228-240.
- Güleş, F. ve Özkan, K. (2013). Animal love in children. *Journal of Teaching And Education*, 2(1), 61-65.
- Gürbüz, H., Çakmak, M. ve Derman, M. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 144-149.
- Güzelyurt, T. ve Özkan, Ö. (2019). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi: Çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme. *İlköğretim Online*, 18(1), 20-30. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.527146>
- Hızarcı, T., Atılboz, N. G. ve Salman, S. (2005). İki farklı sosyo-ekonomik bölgedeki ilköğretim 4.sınıf öğrencilerinin canlılara karşı tutumlarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 55-69.
- Johnson, B. & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları nicel, nitel ve karma yaklaşımlar*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Işın, E. (1995). *İstanbul'da gündelik hayat*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İç, O. (2003). Hayvan beslerken nelere dikkat etmeliyiz. *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 8(18), 18-19.
- Kahyaoğlu, M., Daban, ř. ve Yangın, S. (2008). İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 42-52.
- Kahyaoğlu, M. (2015). İlköğretim öğrencilerinin doğa kavramına ilişkin algılarının metaforlar yoluyla incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(11), 831-846. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.8526>
- Kanat, M. (2020). Öğretmen adaylarının kent doğası farkındalığı üzerine çevre eğitimi dersinin etkisi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(2), 346-364.
- Karameşe, H. (2014). *Lexington evcil hayvanlara bağlanma ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması, Türkçe formun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Karaismailoğlu, E. S. (2018). *Öğretmenlerin çevre bilinci düzeylerinin belirlenmesi Ankara Etimesgut örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kaya, H. ve Bektaş, M. (2019). Çalışan bireylerin evcil hayvanlara bağlanma nedenlerine ilişkin nitel bir çalışma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 9(2), 401-417. <https://doi.org/10.13114/MJH.2019.498>
- Kayalı, H. (2018). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı üzerine bir araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 63-69. <https://doi.org/10.14781/mcd.386113>
- Kepenekçi, Y. (2003). İlköğretimde insan hakları ve sorumluluk eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34, 280-299.

- Kılıç, S. D. ve Dervişoğlu, S. (2013). Öğretmen adaylarının biyolojik çeşitliliğin öğretimine ilişkin pedagojik alan bilgileri, tutumları ve kaygıları. *Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 100-109.
- Koç, B., Altunçul, H. ve Filoğlu, G. (2014). Türkiye’de veteriner hekimlerin, veteriner fakültesi öğrencilerinin ve kanun uygulayıcıların hayvan haklarına yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 40(2), 147-154.
- Köksal, E. A. ve Gelebek, Z. (2019). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin bitki ve hayvan türleri hakkındaki bilgi ve algıları. *Avrasya Terim Dergisi*, 2, 1-13. <https://doi.org/10.31451/ejtd.640541>
- Köşker, N. (2019). Okulöncesi çocuklarında doğa algısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-308. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.43815-443217>
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı: Etkileşimli bir yaklaşım* (Çev. Ed. M. Çevikbaş). Ankara: Nobel Yayın.
- MEB. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2. ve 3. Sınıflar) <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>
- MEB. (2018). İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4. Sınıf) <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=328>
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed. S. Turan) Ankara: Nobel Yayın.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Oğurlu, İ. (2016). Bir doğa eğitim projesinin katılımcı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(14), 59-101.
- Otmar, Ö. ve Erdem, A. (2019). Yalvaç Ural’ın çocuk edebiyatı eserlerinde hayvan sevgisi değeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 7-34. <https://doi.org/10.34234/ded.346197>
- Önal, Ö., Kişioğlu, A. N., Uskun, E. ve Evcil, F. Y. (2020). Öney hayvan sevgisi ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(3), 625-634. <https://doi.org/10.5336/healthsci.2019-71961>
- Önder, R. (2015). İlköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 115-124.
- Özata Yücel, E. ve Özkan, M. (2014). Ekosistem, biyolojik çeşitlilik ve çevre sorunları konularıyla ilgili fen ve teknoloji öğretmen görüşlerinin öğretim tasarımı açısından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(201), 165-182.
- Özata Yücel, E. ve Özkan, M. (2014). Fen bilimleri öğretmen adaylarının çevre algılarının kelime ilişkilendirme aracılığıyla belirlenmesi. *E-International Journal of Educational Research*, 5(4), 41-56.
- Özbek, S. ve Sığırtmaç, A. (2011). Okulöncesi öğretmenlerinin fen eğitimine ilişkin görüşleri ve uygulamalarının incelenmesi. *Education Sciences*, 6(1), 1039-1056.
- Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 403-422.
- Özkul, T., Sarıbaş, T., Uzabacı, E ve Yüksel, E. (2013a). Türk toplumunun hayvan hakları kavramına yaklaşımının belirlenmesine yönelik bir araştırma: I. Demografik özelliklere göre tutum analizi. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 19(1), 167-171.
- Özkul, T., Sarıbaş, T., Uzabacı, E ve Yüksel, E. (2013b). Türk toplumunun hayvan hakları kavramına yaklaşımının belirlenmesine yönelik bir araştırma: II. Hayvan sevgisi, hayvanları tanımlama, hayvan sahipliği ve beslenme alışkanlıklarına yönelik tutum analizi. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 19(2), 199-202.
- Öztürk, E. (2013). *Uluslararası bir çevre eğitimi projesinin fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre bilincine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özsoy, S. (2012). İlköğretim öğrencilerinin çevre algılarının çizdikleri resimler aracılığıyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1-24.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Parlakıldız, B. ve Aydın, F. (2004). Okulöncesi dönem fen eğitiminde fen ve doğa köşesinin kullanımına yönelik bir inceleme. *13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, Malatya.

- Pamuk, D. (2015). Yaşlı bireylerin yaşamında evcil hayvanların rolü. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, 297-306.
- Sarıal Kubilay, G. S. (2019). *Pet hayvanı sahiplerinin hayvan refahına ilişkin algı ve tutumu üzerine bir araştırma* (Yayınlanmamış doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *International Journal of Humanities and Education*, 1(1), 79-104.
- Şimşekli, Y. (2001). Bursa'da uygulamalı çevre eğitimi projesine seçilen okullarda yapılan etkinliklerin okul yöneticisi ve öğretmenlerin katkısı yönünden değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 73-84.
- Tamzok, H., Kük, M. ve Çobanoğlu, N. (2013). Hukuki ve etik boyutlarıyla sokak hayvanları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 245-280.
- Teksöz, G., Şahin, E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacette Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 307-320.
- Uçar, Ş. (2017). *8. Sınıf öğrencilerinin hoşlanıp hayvanlarla ilgili düşünceleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Uğurlu, S. B. (2013). Resimli çocuk kitaplarında hayvan karakter kullanımı. *Turkish Studies*, 8(4), 1381-1393.
- Ulusoy, S. (2008). *Anaokulu öğretmenlerinin fen ve doğa etkinliklerini kullanma durumlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Utkugün, C. (2020). Sensitivity to animals through the eyes of primary school students. *International Journal of Progressive Education*, 16(4), 270-258. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2020.268.17>
- Uyanık, G. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kirliliğine ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1574-1600.
- Uysal, C. (2018). *Sınıf öğretmeni adaylarının ekolojik vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Yaşaroğlu, C. ve Akdağ, M. (2013). İlköğretim birinci kademe (ilkokul) öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 50-65.
- Yavuz, M. ve Balkan Kıyıcı, F. (2012). Hayvanat bahçelerinin fen öğretiminde kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(24), 134-156.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğitkaya, B. (2019). *Öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeylerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Yörükoğlu, S. (2008). *Kültürel mirasın yeni nesile aktarılması amacıyla kuş evlerinin görsel sanatlar programında kullanılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.